

РОЛЬ ПРОКУРАТУРИ КАЗАХСТАНУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Лапкін Андрій Васильович,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
організації судових та правоохоронних органів

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Ключові слова: кримінальне провадження, захист прав і свобод людини, кримінальне переслідування, прокуратура Казахстану.

В умовах реформування функцій прокуратури України набуває актуальності вивчення іноземного досвіду організації і діяльності цього органу. Останніми роками типовим для вітчизняної юридичної науки є звернення до європейського досвіду функціонування прокуратури. Однак уявляється, що корисним для України може стати й досвід інших пострадянських держав, які мають багато спільних з Україною соціальних і правових передумов реформування прокуратури.

Однією з таких країн, що разом з Україною входять до Співдружності Незалежних

Держав, є Республіка Казахстан. Крім того, певні паралелі з Україною вбачаються у тому, що останніми роками у Казахстані було проведено оновлення кримінального процесуального законодавства та законодавства про прокуратуру. Так, у 2014 р. прийнято новий Кримінально-процесуальний кодекс (далі – КПК) [1], а у 2017 р. – новий Закон «Про прокуратуру» (далі – Закон) [2]. Оскільки реформування відповідного законодавства у Казахстані відбувалося на 2-3 роки пізніше, ніж в Україні, можна вважати, що при цьому казахський законодавець використовував український досвід. Однак при цьому він обрав дещо іншу модель визначення ролі прокурора у кримінальному провадженні.

Так, згідно із ст. 1 Закону Республіки Казахстан «Про прокуратуру», прокуратура від імені держави здійснює у встановлених законом межах й формах вищий нагляд за додержанням законності на території Республіки Казахстан, представляє інтереси держави в суді й від імені держави здійснює кримінальне переслідування. Кожен із цих напрямів діяльності прокуратури Казахстану передбачає реалізацію у сфері кримінального провадження. Так, наприклад, одним із напрямів вищого нагляду є законність у діяльності правоохоронних й спеціальних державних органів у сферах досудового розслідування, оперативно-розшукової і контррозвідувальної діяльності. Представництво і кримінальне переслідування також передбачають здійснення прокурором діяльності у сфері кримінального провадження відповідно до кримінально-процесуального законодавства (статті 18-19 Закону). Крім того, на прокуратуру покладається здійснення координації діяльності правоохоронних й інших державних органів по забезпеченню законності, правопорядку і боротьбі зі злочинністю (стаття 20 Закону). Таким чином, прокуратура Казахстану виконує широкі й різноманітні функції, значна частина яких реалізується у сфері кримінального провадження.

Важливо наголосити, що першочерговим завданням прокуратури при цьому залишається захист і поновлення прав і свобод людини і громадянина, законних інтересів юридичних осіб, суспільства і держави (п. 1 ст. 4 Закону). Дослідники відмічають значну гуманізацію кримінально-правової та кримінально-процесуальної сфери Казахстану, які відбулися за останні роки, і посилення гарантій прав учасників кримінального процесу [3, с. 248]. Очевидно, що в цих умовах саме від діяльності прокуратури значною мірою залежить забезпечення прав особи у сфері кримінального провадження.

Зміст діяльності прокурора у кримінальному провадженні визначений КПК. Згідно зі ст. 58 прокурор визначається як посадова особа, яка здійснює в межах своєї компетенції нагляд за законністю оперативно-розшукової діяльності, дізнання, слідства і судових рішень, кримінального переслідування на всіх стадіях кримінального процесу. Виконуючи ці функції, прокурор користується широкими повноваженнями, визначеними в різних статтях КПК. Порівнюючи цю модель правового регулювання, відзначимо, що в КПК України процесуальні повноваження прокурора зосереджені у одній статті 36, тоді як у КПК Казахстану присвячені їм норми розкидані по різних статтях кодексу.

Окремо регламентується, що прокурор, який бере участь у розгляді кримінальної справи судом, представляє інтереси держави шляхом підтримання обвинувачення і є державним обвинувачем. У цьому вбачається певна неузгодженість із одночасним покладенням на прокурора здійснення кримінального переслідування (обвинувачення), яке визначається як процесуальна діяльність, що здійснюється стороною обвинувачення з метою встановлення діяння, забороненого кримінальним законом, і особи, яка його вчинила,

винуватості останнього у вчиненні кримінального правопорушення, а також для забезпечення застосування до такої особи покарання або інших заходів кримінально-правового впливу. Таким чином, казахський законодавець чітко не визначає співвідношення понять «державне обвинувачення» і «кримінальне переслідування», як і не здійснює однозначного позиціювання діяльності прокурора в судових стадіях процесу в контексті представництва інтересів держави або ж здійснення кримінального переслідування. Найбільш вірогідно при цьому, що підтримання державного обвинувачення розглядається як частина кримінального переслідування, яка здійснюється прокурором під час розгляду кримінальної справи судом.

Здійснення прокурором кримінального переслідування у Казахстані передбачає і можливість для прокурорів за наявності обставин і в порядку, передбаченому КПК, своїми постановами приймати справи до свого провадження і особисто проводити розслідування, користуючись при цьому повноваженнями слідчого. Проводячи порівняння із законодавством України, слід відмітити, що КПК України не надає прокурорам такого права, однак ним користуються керівники органу розслідування.

Безпосередню правозахисну спрямованість має право прокурора, передбачене ч. 2 ст. 58 КПК, пред'явити підозрюваному, обвинуваченому, підсудному або особі, яка несе майнову відповідальність за їх дії, позов на захист інтересів: 1) потерпілого, який не здатний самостійно скористатися правом на пред'явлення і відстоювання позову, через своє беспорядне становище, залежність від підозрюваного, обвинуваченого, підсудного або через інші причини; 2) держави. Ця норма кореспондує положенням ч. 2 ст. 34 КПК, згідно з якою орган кримінального переслідування зобов'язаний забезпечити потерпілому доступ до правосуддя і вжити заходів до відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням. Прокурор п. 23 ст. 7 КПК віднесений до органів (посадових осіб) кримінального переслідування, тож саме від нього залежить реалізація вказаних гарантій для потерпілого. Оскільки перелік обставин, через які прокурор може пред'явити цивільний позов у кримінальному провадженні в інтересах потерпілого є відкритим, це дозволяє прокурорам захищати інтереси якнайширшої категорії потерпілих. В цьому вбачається перевага перед законодавством України, яке в результаті Конституційної реформи щодо правосуддя від 2016 року взагалі не передбачає можливості представництва прокуратурою інтересів громадян.

Поряд із вказаними функціями, які дозволяють зробити висновок про центральне місце, яке посідає прокурор у кримінальному провадженні, КПК закріплює виключну роль прокуратури Казахстану у нормативному врегулюванні питань кримінального процесу. Це визначається тим, що Генеральному прокуророві Республіки Казахстан надається повноваження в межах своєї компетенції приймати нормативні правові акти з питань застосування норм КПК, в тому числі з питань ведення кримінального судочинства у електронному форматі. При цьому нормативні акти, прийняті Генеральним прокурором, є обов'язковими для виконання органами кримінального переслідування (слідчими, органами дізнання). Одночасно передбачено, що нормативні правові акти органів, які здійснюють досудове розслідування, приймаються в межах їх компетенції за узгодженням із Генеральним прокурором Республіки Казахстан. Таким чином, прокуратурі Казахстану в особі Генерального прокурора надаються виключні повноваження щодо відомчого регулювання сфери кримінального провадження. Вважаємо, що вказаний досвід може бути

корисним для України, оскільки у нашій державі відсутній єдиний центр, який реалізує кримінально-правову політику у сфері протидії злочинності. Видається, що таким центром може стати прокуратура, якій для цього повинні бути надані відповідні повноваження щодо відомчого врегулювання питань досудового розслідування кримінальних правопорушень.

В підсумку можна констатувати, що Республіка Казахстан має цікавий досвід визначення ролі прокурора у кримінальному провадженні, в тому числі у сфері забезпечення прав і законних інтересів учасників кримінального процесу. Функції прокуратури Казахстану у сфері кримінального провадження широкі і різноманітні, на підставі чого прокурора можна визначити як провідного суб'єкта кримінального процесу цієї держави. В свою чергу, Україною можуть бути використані напрацювання Казахстану щодо надання прокурорам прав представляти інтереси потерпілих у кримінальному провадженні, а також компетенції Генерального прокурора щодо відомчого врегулювання питань досудового розслідування.

Література

1. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан от 4 июля 2014 года № 231-V. URL: http://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575852 (дата обращения 11.04.2018).
2. О прокуратуре: Закон Республики Казахстан от 30 июня 2017 года № 81-VI. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31690116#pos=0;0 (дата обращения 11.04.2018).
3. Исмагулова А. Т. Новеллы уголовного и уголовно-процессуального законодательства Республики Казахстан, направленные на гуманизацию уголовной политики в отношении лиц, вставших на путь исправления *Социально-экономические явления и процессы*. 2017. №3. С. 244-249.

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна**

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**XIV Міжнародна науково-практична конференція
«Від громадянського суспільства – до правової держави»**

**«ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ВИМІРИ»**

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ

20 квітня 2018 рік

Харків-2018

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, протокол № 10 від 28.03.2018 року

36 ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ВИМІРИ: XIV Міжнародна науково-практична конференція «Від громадянського суспільства – до правової держави»: Збірник тез доповідей. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. – 499 с.

ISBN 978-966-623-636-7

До збірника увійшли тези наукових доповідей науковців, науково-педагогічних працівників, співробітників правоохоронних і судових органів, молодих вчених, присвячені різним сучасним проблемам захисту прав людини, які вміщують в себе дев'ять основних напрямів: 1. Забезпечення охорони прав і свобод людини від традиційних і нових кримінальних загроз; 2. Діяльність органів кримінальної юстиції із захисту прав і свобод людини в умовах реформування; 3. Кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти забезпечення прав та свобод людини; 4. Універсальний міжнародно-правовий рівень забезпечення прав людини; 5. Регіональний міжнародно-правовий вимір у галузі прав людини; 6. Імплементация міжнародних норм у галузі прав людини в національне законодавство; 7. Приватно-правовий аспект регламентації та захисту прав людини; 8. Конституційно-правові засади забезпечення прав людини; 9. Забезпечення прав людини на муніципальному рівні.

Редколегія: Т.Є. Кагановська, д. ю. н., проф., Заслужений юрист України (головний редактор); М. В. Даньшин, д. ю. н., проф. (заступник головного редактора); О.О. Житний, д. ю. н., проф.; Т.Л. Сироїд, д. ю. н., проф.; І. В. Венедіктова, д. ю. н., проф.; М. М. Воронов, к. ю. н., доц.

Адреса редколегії: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Інститут соціології, психології і права, юридичний факультет, майдан Свободи, 6, м. Харків 61022, т.: (057) 707-53-81

Редколегія може не поділяти погляди, викладені у збірнику. Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за їх зміст. Тези друкуються в авторській редакції.

Даньшин Максим Валерійович <i>«Актуальні проблеми викладання криміналістики в сучасних умовах реформування вищої освіти та трансформації злочинності в Україні»</i>	110
Житний Олександр Олександрович <i>«Самозахист прав та свобод людини і громадянина (кримінально-правові аспекти)»</i>	114
Задніченко Сергій Іванович, Романенко Олексій Володимирович <i>«Сутність «гудвіл» та «ділова репутація», як складові неправомірної вигоди»</i>	118
Копотун Ігор Миколайович <i>«Забезпечення права засуджених на свободу віросповідання»</i>	120
Руденко Микола Васильович <i>«Термін «судоустрій» в законодавчому, науковому та навчальному вимірі: питання правової визначеності»</i>	124
Кришевич Ольга Володимирівна <i>«Екстериторіальна дія закону України про кримінальну відповідальність у просторі»</i>	125
Бондаренко Олексій Олексійович <i>«Види строків досудового розслідування»</i>	128
Дунаєва Тетяна Євгенівна <i>«До питання якості кримінального процесуального законодавства федеративної республіки Німеччини у сфері прав людини»</i>	131
Женунтій В.В., Кришевич О.В. <i>«Проблемні питання кримінальної відповідальності за посягання на здоров'я дітей»</i>	132
Лапкін Андрій Васильович <i>«Роль прокуратури Казахстану у забезпеченні прав людини у кримінальному провадженні»</i>	134
Маринів Володимир Іванович <i>«Колегіальний склад суду під час кримінального провадження в касаційному порядку»</i>	137
Ральченко Ігор Миколайович <i>«Потерпілий як ознака злочинів проти осіб та установ, що мають міжнародний захист (деякі перспективи вдосконалення ст. 444 Кримінального кодексу України)»</i>	139
Рощина І.О. <i>«Відповідність норм кримінального законодавства України ст. 10 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод»</i>	142
Слінько Дмитро Сергійович <i>«Щодо впливу міжнародних правових позицій під час звільнення від кримінальної відповідальності»</i>	145
Фоміна Тетяна Григорівна	